

ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆ

ಸ್ವಾಮಿ ನಿತ್ಯಸ್ಥಾನಂದ

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಾದಿ ಕಲೆಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ಕುರಿತು ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು 'ವಿವೇಕಪ್ರಭ'ದ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪಾದಕರು; ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರು ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಶ್ರಮದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಚನಕಾರರೂ, ಬರಹಗಾರರೂ, ಉತ್ತಮ ಚಿಂತಕರೂ ಆಗಿರುವ ಅವರು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೈಸೂರು ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ, ಜ್ಞಾನಾನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸುಖಾನ್ವೇಷಣೆ. ಯಾವುದು ಸತ್ಯ ಎಂಬುದು ಸನಾತನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು, ಅದರ ಸತ್ಯಾಂಶ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಒಂದು ಘಟನೆಯ ಹಿಂದಿರುವ ಸತ್ಯಾಂಶ ಯಾವುದು — ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟ ಅಥವಾ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಸಾಧ್ಯವೇ ಆದರೂ—ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಂ ತಿಕವಾಗಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಹಿಂದಿರುವ ಸತ್ಯ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಬಯಕೆಯೂ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ವಿಜ್ಞಾನ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು.

ಎರಡನೆಯದು ಜ್ಞಾನಾನ್ವೇಷಣೆ. ಅತ್ಯಂತ ದಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳಿರುವುದೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ಅದರ ಯಥಾರ್ಥತೆಯ ನಿರ್ಣಯ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳು

ಜ್ಞಾನಾನ್ವೇಷಣೆಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು. ಮಾನವ ವಿಕಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ವಿಕಾಸವಾದಂತೆಲ್ಲ ಅವನ ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಈಗ ಜ್ಞಾನಸ್ಫೋಟವಾಗಿದೆ (explosion of knowledge).

ಮೂರನೆಯ ಸುಖಾನ್ವೇಷಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸುಪರಿಚಿತ ವಿಷಯ. ಇದು ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಇಂದ್ರಿಯಸುಖದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಆತ್ಮಸುಖದ ವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಸುಖವು ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಂಡಾಗ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನೆಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನೆಯೇ ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಕಲಾರೂಪಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವೇ (harmony of sound) ಸಂಗೀತ; ವಿಚಾರಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವೇ ಸಾಹಿತ್ಯ; ವರ್ಣಗಳ, ರೇಖೆಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವೇ ಚಿತ್ರ — ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮರಸ್ಯವಿದ್ದರೆ — ಗೊಂದಲ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ — ಜೀವನವು ಸುಖದಾಯಕ ಕಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸವಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಒಂದು ಹೂವನ್ನು ನೋಡಿ, ನಿಸರ್ಗ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅಥವಾ

ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸವಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬಹುಶಃ ಮಾನವ ನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ, 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಕಲಾವಿಹೀನಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪಶುಃ ಪುಚ್ಛವಿಷಾಣಹೀನಃ' — "ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಕಲೆಗಳಿಲ್ಲದವನು ಬಾಲಕೊಂಬುಗಳಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿಯೇ" ಎಂದು ಭರ್ತೃಹರಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ನೀತಿಶತಕ, ೧೩)

ಈ ಮೂರು ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಸತ್, ಚಿತ್ ಮತ್ತು ಆನಂದಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮತತ್ವದ ಸತ್ ಅಂಶವು ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ತುಡಿತವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಚಿತ್ ಅಂಶವು ಜ್ಞಾನಾನ್ವೇಷಣೆಯ ತುಡಿತವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆಯೇ ಆನಂದಾಂಶವು ಸುಖಾನ್ವೇಷಣೆಯ ತುಡಿತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯದಾದ ಸುಖಾನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಗೀತೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ರಾಗ, ಶ್ರುತಿ, ಲಯ ಇವು ಮೂರೂ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಮೂರರ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದವು ಸಂಗೀತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬಾರೊ' ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದ. ಅದನ್ನು ರಾಗಬದ್ಧವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ಅದು ಸಂಗೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಗವು ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳೇ ಸಂಗೀತವಲ್ಲ, ಅವು ರಾಗವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮ ಅಷ್ಟೇ. ಹಾಡುವವನಾಗಲಿ ಕೇಳುವವನಾಗಲಿ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಮೀರಿಹೋದಾಗ ನಿಜವಾದ ಸಂಗೀತಾನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ತಲ್ಲಿನತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಂಟಾಗುವ ಆನಂದವನ್ನೇ 'ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸಹೋದರ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು. ಹೇಗೆ ಆಕ್ಷರ, ಪದ, ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮವೋ, ಅವೇ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳೇ ಸಂಗೀತವಲ್ಲ.

ಒಬ್ಬನು ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನ ಗಮನ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೂ ಅವನು ಕಣ್ಣಿನಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಡಿನ ಬರಹವನ್ನೂ (text) ಅವನು ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಡೆ ತಾಳದ ಕಡೆ ವಿಶೇಷ ನಿಗಾ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಅವನು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಇವಾವುದರ ಕಡೆಗೂ ಗಮನ ಹರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೈಬೆರಳುಗಳು ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ನುಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ, ಹಾಡು ಕಂಠಸ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತಾಳ ಅಥವಾ ಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಅವನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗಮನ ರಾಗದ ಕಡೆಗೇ ಇರುತ್ತದೆ. (ಶ್ರೋತೃಗಳನ್ನು ಅವನು ಮರೆಯಬೇಕು). ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ರಾಗದಲ್ಲೇ ತಲ್ಲಿನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಗವೂ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ತನ್ನನ್ನೂ ಮರೆಯು

ತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಸಂಗೀತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಶಿಖರಾನುಭವ (Peak Experience).

ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಾಧಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಧಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪತಂಜಲಿಯ ಯೋಗಸೂತ್ರವು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ: 'ತದೇ ವಾರ್ಥಮಾತ್ರ ನಿರ್ಭಾಸಂ ಸ್ವರೂಪಶಾನ್ಯಮಿವ ಸಮಾಧಿಃ' — "ಆ ಧ್ಯಾನದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಧ್ಯೇಯವಸ್ತು ಮಾತ್ರ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದು, ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಆ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು". ಪತಂಜಲಿ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶುದ್ಧ ಸ್ಫಟಿಕವು ಆ ಹೂವಿನ ಬಣ್ಣವನ್ನೇ ತಾಳುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಬಣ್ಣವೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಸ್ಫಟಿಕವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯೇಯವಸ್ತುವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತದೆ, ಧ್ಯೇಯವಸ್ತು ಮಾತ್ರ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ರಾಗವು ಗಾಯಕನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತದೆ. ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ವಚಿಸಲಾಗಿದೆ: ಉಪಾಸನಂ ನಾಮ ಸಮಾನಪ್ರತ್ಯಯ ಪ್ರವಾಹಕರಣಮ್ — "ಉಪಾಸನೆಯೆಂದರೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು." ಅಂದರೆ, ನಾವು ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನ (ಪ್ರತ್ಯಯ) ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು; ಆ ವಸ್ತುವೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಡಬೇಕು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯು ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕವೂ ಉಂಟಾದರೆ, ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಾಗವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸಂಗೀತೋಪಾಸನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಆದರೆ ಇದೊಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಉಪಾಸನೆಯೂ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಗಾಯಕನು ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ಸಂಗೀತವೂ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಗಾಯಕನು ಭಗವದ್ಭಾವದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಿನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಸಂಗೀತೋಪಾಸನೆಯು ಭಗವದುಪಾಸನೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತ ಮನಸ್ಸು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ನದಿಯ ಮೂಲಕ ತೇಲಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಿದಂತೆ. ಈ ರೀತಿ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಭಗವದುಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಸಂತರ ಉದಾಹರಣೆ ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು ತುಂಬ ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯರು. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಹಾಗೂ ಇತರರು ಹಾಡುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಡು ಕೇಳುತ್ತಾ ಭಗವದ್ಭಾವದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಿನರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಡುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ದರೂ ಲಯ, ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿ ತಪ್ಪಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಭಾವಭಂಗ

ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧ ಸಂಗೀತವು ಭಗವದ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಪೂರಕ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾಧಕರು ಧ್ಯಾನಭಾವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತಾರೆ. ಗಾಯಕರೂ ಭಗವದ್ಭಾವದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರೆ ಆ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೇ ಬೇರೆ!

ಸಂಗೀತವೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಬದ್ಧವಾದ ಧ್ವನಿ. ಒಂದು ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುವವನ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ವಾದ್ಯದ ಧ್ವನಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯಾದರೂ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆದೊಂದು ಉತ್ತಮ ಸಂಗೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಎಷ್ಟೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನುಡಿಸಿದರೂ ಅದೊಂದು ಸಂತೆಯ ಗದ್ದಲವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಭಾವನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ದರ ಸ್ವರೂಪ, ಕೆಲಸ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಗವದ್ ಶ್ರುತಿಯೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡುವಂತಾದರೆ ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಮರಸ್ಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅವೂ ಒಂದು ಸಂಗೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂಗೀತ ಅಪಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಇಡೀ ಕುಟುಂಬಿಕ ಸಂಗೀತವೇ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಅಪಶ್ರುತಿಯುಂಟಾದರೂ ತಕ್ಷಣ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಮನಬಂದಂತೆ ಕಿರುಚುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ? ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯವಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೆ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ಒಂದು ನೃತ್ಯ ಸಂಗೀತ. ವಿಶ್ವದ ಪ್ರತಿ ಕಣ ಕಣವೂ ಚಲಿಸುತ್ತ, ಕಂಪಿಸುತ್ತ ಈ ನೃತ್ಯಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗೀತ ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಇರಬಹುದು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆರಾಜಕತೆ, ಅಪಸ್ವರ, ಅಸಂಬದ್ಧಗಳೇ ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿರಬಹುದು. ಲಘುಸಂಗೀತವನ್ನು ಇಷ್ಟಪಡುವವರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅದು ಏನೋ ಕಿರುಚಾಟದಂತೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಆದರಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಉಂಟಾದರೆ ಅದೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಟ್ಟದ ಸಂಗೀತವಾಗಿ ಮನಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ವಿಶ್ವಸಂಗೀತ ವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನುಭವಿಸುವ ಕಿವಿ ನಮಗಿರಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಅದರ ಸೊಬಗನ್ನು ಸವಿಯಬಹುದು. ಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗ, ಎಲ್ಲ ವ್ಯಷ್ಟಿಭಾವವನ್ನು ಮೀರಿ ಸಮಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ನೆಲೆನಿಂತಾಗ ಈ ವಿಶ್ವಗೀತೆಯ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಫ್ರಿಟ್ಜಾಫ್ ಕಾಪ್ರ ಅವರು ತಮ್ಮ The Tao of Physics ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: “ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಲಯ ಭೌತದ್ರವ್ಯದ ಬಹುಮುಖ್ಯ

ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಆಧುನಿಕ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರವು ನಮಗೆ ತೋರಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಭೌತದ್ರವ್ಯವೂ, ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರಲಿ ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯಕಾಶ ದಲ್ಲಿರಲಿ, ನಿರಂತರ ವಿಶ್ವನರ್ತನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ... ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಣವೂ ತನ್ನದೇ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ, ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅದರ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವೆವು.”

ಲೀಲಾನಾಟಕಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದನ್ನೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನೂ ತನ್ನದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತ ನುಡಿ ಸುತ್ತ ಒಂದು ವಿರಾಟ್ ಸಂಗೀತನೃತ್ಯ ಮೇಳವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ಒಂದು ಸಂಗೀತ. ಈ ಗೀತೆಯ ಶ್ರುತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಶ್ರುತಿಯೂ ಮೇಳೈಸಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಬದುಕೂ ಒಂದು ಸಂಗೀತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಒಂದು ತಂತಿವಾದ್ಯವಿದ್ದಂತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾವ ತಂತಿ, ಆಲೋಚನಾತಂತಿ, ವಿಚಾರತಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿವೆ. ಈಗ ಈ ಯಾವ ತಂತಿಯೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಅಪಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ತಂತಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಗೀತ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಪಶ್ರುತಿ ಉಂಟಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅದು ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಮನಸ್ತಾಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸಲು ಅವನಿಗೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು. ಆಗ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಗೀತ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟದ ವಾದ್ಯ ಸಂಗೀತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ವಾದ್ಯವೂ ಅವನದೆ, ಇದನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವವನೂ ಅವನೇ. ನಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊರಕೊಂಡು ಸಂಗೀತದ ರಾಗವನ್ನು ಕಡಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ, ಸಾಧನೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಶರಣಾಗತಿಯ ಭಾವವಿದ್ದರೆ ಕೆಲಸದ ಒತ್ತಡವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಜೀವನಗೀತೆಯೂ ಶ್ರುತಿಬದ್ಧವಾಗಿ, ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ಸಂಗೀತವೇ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮದ್ದು. ಆ ಸಂಗೀತಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಬೇರಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಹಣ ಖರ್ಚು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಅಳಿಸಿಹಾಕಿದರೆ ಸಾಕು, ಅದರ ಸದ್ದಡಗಿದರೆ ಸಾಕು, ನಮ್ಮೊಳಗಿಂದಲೇ ಮಧುರಗಾನ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ನರ ಮಂಡಲವನ್ನೂ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಶಾಂತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವೇ ಬೇರೆ, ಉಪಾಸನೆಯೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಸಂಗೀತವು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವೇ ಒಂದು ಉಪಾಸನೆಯಾಗಿ ಅವನ ಜೀವನವೇ ಸಂಗೀತೋಪಾಸನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆ ‘ಸಂಗೀತೋಪಾಸನೆ’ಯಾಗುತ್ತದೆ.

✽